

Af Cand. Phil. forfatter, foredragsholder, m. m. Steen Ole Rasmussen, Enggårdsvej 19, 5270 Odense N
(tlf. nr. 36 93 23 63) (Se. nr. 26 63 93 28) (Girokonto 12000375).

Europas modernisme, modernismens Europa¹ ”Succes eller succes”

Det offentlige har brugt pengene en gang i forsøget på at redde det marked, der er udråbt som løsningen på alle problemerne. I Grækenland er man ikke helt tilfreds med resultatet.

De tre store amerikanske kreditvurderingsagenturer sætter fokus i markedet, bl.a. som det skete i uge 27, hvor Portugals kreditværdighed blev nedskrevet. Investeringer i de portugisiske statsobligationer blev vurderet som meget risikable, og det fik markederne til at kaste portugisiske statsobligationer fra sig, så kursen faldt så meget, at den effektive markedsrente på tiårige portugisiske statsobligationer nu ligger tusind basispoint over de tilsvarende tyske statsobligationer, dvs. mere end ti procent højere end de tilsvarende tyske.

Der er [tendens til at kritisere kreditvurderingsagenturerne](#) for at tale katastrofer op og ned, dvs. agenturerens vurderinger beskrives som en del af markedets realitet, fordi deres vurderinger bl.a. er med til at fremkalde de forudsagte bankerotter, med deres forudsigelser. Og det er sandelig en uomgængelig del af markedets realitet, at overbevisningen hos markedets iagttagere om en kommende statsbankerot vil være en afgørende faktor i det spil, der kan føre til en statsbankerot.

Det understreges af ugens begivenheder med vurderingen af Portugals kreditværdighed. Det at landet nu skal betale ekstra renter, fordi markedet tvivler på landets

¹ Lagt på nettet første gang d.10/7 2011.

evne til at betale, det betyder, at landets økonomi forværres af samme årsag, hvorfor sandsynligheden for bankerot, for at landet ikke kan betale, stiger.

Forudsigelserne omkring landets økonomiske kommende ulykker er således led i noget, der kunne blive en selvopfyldende profeti.

Omvendt fungerer det også sådan, at hvis en truende katastrofe underspilles, så kan omfanget af den minimeres, dvs. tabet af markedsværdier kan minimeres med underdrivelsen heraf. Således var de samme agenturers vurderinger af de amerikanske kreditselskaber entydigt positive helt ind til det tidspunkt, hvor finansboblen brast i 2008 i USA. Kreditvurderingsagenturernes egen kreditværdighed tabte selv en del ved den lejlighed. Men hvis det var prisen for at minimere finanskrisen, så var der nok mange yderst købedygtige, der ville være med til at betale den.

Nu har man så også [via aktindsigt i den amerikanske forbundsbanks udlånsstatistikker](#) for perioden fundet ud af, at den amerikanske centralbank lånte endog meget rundhåndet ud på fordelagtige vilkår til den trængte sektor.

Agenturerne og den amerikanske forbundsbank har således en stor del af æren for, at det ikke gik værre end det gjorde under finanskrisen. Således ville investorerne have trukket endnu flere penge ud af sektoren, hvis ikke det havde været for disse agenturer og FED. Spørgsmålet er så, om krisen er overstået, og hvad der sker, hvis den stikker næsen frem igen.

Hvis investorer med aktiver i finanssektoren have kastet endnu flere af sine værdipapirer på markedet i 2008, sat dem til salg, af frygt for et større kollaps, end det vi så, så ville det have ført til et endnu større tab af markedsværdi for den finansielle sektor. Det endte med reduktioner på en tredjedel til det halve for USA's kapitalværdier, og de er steget jævnt igen op til i dag, bl.a. betinget af den amerikanske stats rekord store underskud på statsbudgetterne, FED's enorme indskud af likvider i det amerikanske finanssystem, og en fortsat tro på markedet hos dets iagttagere osv. Således kan man sige, at finanskrisen slet ikke blev så slem for finanssektoren, bl.a. fordi det offentlige sprang til og kastede sine midler ud på markedet, for at redde det, men også fordi gældsboblen og de oppustede værdier aldrig for alvor blev sat i en slags "mistillidens performativt selvbekræftende skær"; det skær af manglende tillid, der fører til de tab af markedsværdi, som iagttageren først ser og frygter ved sit indre øje, og som efterfølgende og af samme årsag udspiller sig i det ydre for selv samme øje.

Italesættelsen af markedsværdierne handler om, at der ikke er vandtætte skotter mellem det, der befinder sig på hver sin side af distinktionen mellem opfindelse og opdagelse. Frygten for værditab kan sammen med troen på evige prisstigninger på kapitalværdierne være ensbetydende med både individuelt hysteri men også og massehysteri. Men når iagttageren af markedet handler ud fra de overbevisninger, der i første omgang ikke er andet end fremmaninger for det indre øje, rent opspind og måske bevidste opfindelser af historier og proklamerede objektive beskrivelser af markedet, ja så kan det faktisk resultere i de begivenheder i markedet, som først kun var en forestilling, men som derefter blev en realitet, der kunne

opdages, ses i markedet og beskrives som realitet ud fra også helt objektive videnskabelige sandhedskriterier.

Kort og godt er der tale om selvopfyldende profetier, både hvad kreditvurderingsagenturerens positive såvel som negative prognoser angår. Forklaringen er den simple, at markedsværdien på kapital ikke er entydigt forankret i en i forhold til pengesystemet ekstern realitet; det lader sig ikke sige, at der er en entydig rigtig relation mellem prisen på kapital og kapitalen selv, lige som det slet ikke lader sig sige, at der generelt er en markedsøkonomisk entydig relation mellem prisen sat i penge, og det prissatte. *Forestillingen om den entydigt rigtige pris svarer ikke til noget, men er en regulerende ide for den måde, som man orienterer sig mod markedet på.*

Spørgsmålet om relationen mellem værdi og pris er et helt andet filosofisk spørgsmål, og dette yderst delikate spørgsmål fører sin mere eller mindre skjulte og fortrængte tilværelse under hele det moderne samfunds beskrivelse af og forståelse for markedet.

Det kan godt være, at det moderne samfund orienterer sig ”som om” der var en gyldig distinktion mellem entydigt sande og falske markedsværdier, f.eks. når der fokuseres på kreditvurderingsagenturerens bidrag til markedsbegivenhederne: Når agenturerens bidrag til prisdannelsen skiftevis dæmoniseres eller lovprises, så sker det nemlig ud fra den falske præmis, der ligger i antagelsen om den sande værdi, dvs. man orienterer sig kontrafaktisk, hvor faktum er, at markedets prissætning lever ved enhver af dets iagttageres respektive betragtninger, og at markedsværdien ikke svarer til noget andet.

Alle markedets iagttagere orienterer sig ud fra sine forudsætninger, kognitive præmisser, der bærer den semantiske værdi i det sete, dvs. ud fra de kognitive præmisser, der bærer begrebernes funktion i beskrivelsen af markedet. Beskrivelsen af markedets værdi er grundlaget for de betalte priser, overvejede priser, lige som priserne i det hele taget falder som aktørernes genstand for opmærksomhed.

Når et auktionshus byder ind på sine egne varer for at få prisen op, dvs. for at give et billede på prisen, som andre orienterer sig efter, og som deres vilje til at betale bestemmes af, ja så skaber auktionshuset en pris, som ikke ville have været foruden sit eget bud. Men budet, som en anden vil betale, er reelt, uanset hvilke præmisser det er skabt på baggrund af. På samme måde må man sige, at ethvert bidrag til prisdannelsen er reel, uanset hvor det kommer fra i forhold til prisdannelsen på markedet.

Der findes ingen entydig distinktion mellem sande og falske priser. Forsøget på at diskvalificere en prissættende faktor er selv prisdannende. Forsøget på at dæmonisere kreditvurderingsagenturerne falder i samme kategori som forsøgene på at kvalificere deres prognoser som sande. Italesættelsen af prisen er reel, uanset hvor den kommer fra. Selve italesættelsen af markedsprisen retter sig også mod italesættelsen af prisen, uden evne til at hæve sig over den potentielt performative indflydelse på prisdannelsen.

Alt efter hvor store aktører, der er tale om i markedet, ja så kan deres betragtninger falde i markedet som både selvopfyldende profetier eller det modsatte, som performativt selvnegerende eller selvopfyldende profetier.

Når først iagttageren af markedet har fået øje på det for prisen afgørende omdrejningspunkt, sig selv som iagttager af iagttagere der leder efter og italesætter prisen, ja så er det performative moment indtrådt i opmærksomheden, som det skabende evigt undvigende dæmoniske moment bag markedsværdien. Det performative bidrager til, falder i og ændre på genstanden for forudsigelse, vurdering. Markedsværdien er så at sige lige så mangfoldigt påvirkelig, som der er bidrag til den, iagttagede betalinger, priser og overvejede betalinger og prisansættelser.

Den sande markedsværdi er ikke en substantiel entydig størrelse. Og den konkret betale pris, markedspris, lader sig ikke engang indskrive i eller opregne sumerisk til den sande markedsværdi. For prisen, som den betales af en aktør, er værdimæssigt usammenlignelig med den andens, der betaler samme nominelle pris, eller som har muligheden for det, men som vælger ikke at gøre det.

Summen af betalte priser kan måske godt adderes op over et område inden for et tidsrum, men prisdannelsen siger alligevel ikke noget entydigt om relationen mellem kvaliteten i det omsatte, produktionen og forbruget, lige som selve omsætningen heller ikke siger noget om det økonomiske systems "ikke pengeøkonomiske mulighedsbetingelser af human og ikke human natur".

Det forhold – at den enkelte aktør tilsyneladende aldrig kan få nok; at der ikke er grænser for, hvor mange gældsbeviser, nominelle tilgodehavender og likvider enhver aktør på markedet vil kunne se sin fordel i at eje – det har afstedkommet den mentale vildfarelse, overbevisningen om, at der heller ikke er grænser for, hvor rige vi alle sammen kan blive, rent pengeøkonomisk. Hvad man husker at glemme i den sammenhæng, er, at den enes tilgodehavende er den andens gæld, også selv om der ikke står noget på pengesedlen om, hvem der skal yde for eller levere varen for sedlen.

At have penge er at stå i kredit i forhold til alle andre, hvis pengene ikke bare er et abstraktum, uden funktion. Det vil sige, enten fungerer pengene ved at sætte deres ejere i kredit i forhold til andre, eller også fungerer de ikke. Penge er ikke noget værd i sig selv. De er et kommunikationsmedie.

Europas gældskrise, danskernes for den sags skyld (danskerne har den største personlige gæld blandt alle inden for det europæiske fællesskab, funderet i de særlige nationale låntyper, der gælder for belåning af fast ejendom), handler nok så meget om, at pengeværdierne er blevet for abstrakte, at de riges krav på fremtidige ydelser for så vidt er blevet urealistiske, sådan som de markeres med deres tilgodehavender hos deres navngivne såvel som anonyme debitorer.

Relationen mellem markedet og dets iagttageres respektive bidrag til markedets prisdannelse kan aldrig være udtryk for en entydig relation mellem årsag og virk-

ning. Pengeværdierne er alt for abstrakte, magiske eller, om man vil, bare funderet i en semantisk social og psykisk kognitiv praksis. Markedets pris er sin egen, og den svarer ikke til noget uden for den semantiske tradition, det kommunikationssystem, som markedsøkonomien, pengesystemet også kan beskrives som.

Markedet er heller ikke udtryk for en overordnet rationalitet, funderet i en ukrænkelig form for formålmæssighed, der entydigt kan forklares ud fra en uforanderlig og rigtig referenceramme. Grunden til, at man kan sige, at markedet ikke er udtryk for en overordnet rationalitet eller formålmæssighed, er netop, at markedet ændrer sig med sin beskrivelse. Påstanden om, at markedet er udtryk for en overindividuel rationalitet, er sat i verden ud fra en ideologisk tro på, at "de sande markedsmekanismer" overladt til sig selv ville føre til den rigeste og bedste af alle verdener. En sådan tro finder man i de store moderne ideologier, fra konservatismen over liberalismen til socialismen. Troen på evigt stigende priser på kapitalværdierne er udtryk for markedsfundamentalisme. Denne fundamentalisme har styret globaliseringen over de sidste 30 år.

Modernismen, markedsfundamentalismen er ideologierne iboende. Således orienterer man sig kontrafaktisk mod markedet, "som om" der lå en højere rationalitet i markedet.

Den postmodernistiske kritik af markedet er svær at få øje på i det sociale. Der er ikke afsætning på den, på samme måde som der er i modernismens markedsfundamentalisme, der sælger hysterisk godt hos de købedygtige. Men, som det er med videnskaben i det hele taget, sådan er det ikke med markedet. Videnskaben kvalificerer en beskrivelses sandhedsværd ud fra sine egne kriterier, der ikke er markedets. Selv om den siddende regering stort set har reduceret de resterende nationale videnskabelige institutioners funktion til det at servicere erhvervslivet ved at udvikle nye produkter og medarbejdere, så lader det sig stadig gøre at tale om videnskabens autonome sandhedskriterier.

Det faktum, at det moderne samfund med ekspresfart er ved at smadre sine egne naturlige forudsætninger med sin patetiske jagt på økonomisk omsætning og vækst, ja det lader sig ikke værdsætte i økonomisk fundamentalistisk forstand. Tværtimod, så er det på ingen måde noget økonomisk aktivt at beskrive den økonomisk lukrative aktivitet som socialt selvnegerende adfærd. Det kan slet ikke betale sig at beskrive markedsfundamentalismen som en selvdestruktiv ideologi. Men det er den!

Således kan man stå her med sin beskrivelse af den europæiske markedsintegration, være for god til markedet, dæmonisere den. Det er slet ikke sikkert, at det virker.

Når det drejer sig om ideologiske iagttagelsesformer, så er det grundlæggende meget vanskeligt over hovedet at fange genstanden for opmærksomhed ind under det pædagogiske virkefelt, lige som det er hamrende upædagogisk at beskrive nogen som værende uden for pædagogisk rækkevidde. Det er min erfaring med fornærmelser og kategoriseringer af andre som værende uden for pædagogisk

rækkevidde, at det virker performativt bekræftende. Hvis man således orienterer sig dæmoniserende og antagonistisk, ja så kommer reaktionen hos den dæmoniserede igen med samme mønt. De gode har således altid kunnet finde bekræftelserne i sine beskrivelser af de onde. For hver gang, at man har forsøgt på at gøre det af med de onde, ja så har de onde, hvis de ikke er bukket under for de godes overmagt, bekræftet de gode i deres beskrivelser af de onde som onde, med deres onde gengældsaktioner. Konflikten skaber sin egen realitet, der passer perfekt ind i parternes respektive billede af hinanden. Parterne i konflikten er offer og bøddel i en og samme proces. Distinktionen mellem opfindelse og opdagelse er lige så svær at opretholde her, som almindelige kausale analyser bryder sammen, når distinktionen mellem årsag og virkning bryder sammen. Det performative moment i individets og det sociale kognitive adfærd opløser det mekaniske univers' patent på realiteten. Skabelsen, forandringen, magien, semantikken er identitetsprincippet akilleshæl, fundamentalismens og essensmystikkens bane- mand.

Nu er det svært at provokere selve markedet, dvs. fremmane en for markedet selvopfyldende profeti, når man er sådan en lille italesætter som mig. Men det er til gengæld meget let at påvise de ideologiske mekanismer bag tilbødelsen og troen på markedet.

Det europæiske projekt er i første omgang drevet frem af markedstroen. Det er svært at lade være med at se de mange store problemer som netop markedets problemer, uanset hvordan de takles af stater, centralbanker, EU-kommission og andre store aktører på og iagttagere af markedet, der kommer markedet til hjælp med sin tro på det. I hvert fald er det sådan, at enhver snak om at rulle markedet tilbage øjeblikkeligt betragtes som bagstræberisk, udemokratisk og u-europæisk, uanset hvor meget, det er markedet, der er problemet.

Selv om staterne helt klart har ofret deres økonomiske råderum for at redde markedet, og selv om markedet har afsløret, at det alligevel har svært ved at stå selv, ja så må man endelig ikke tale om, at det er markedet, der er problemet! Det er tabuet, anfægtelsen af troen! Det er her, at ideologien afslører sig. Troens genstand fremstår som løsningen, uanset hvor meget markedet så er problemet.

Den krise, som Europa står over for, [er kompliceret af, at staterne har brugt pengene på at redde markedet](#)². Og nu, hvor de gældsplagede lande truer med at rive markedet med ned, er vi i en anden situation, end vi var ved finanskrisen i 2008. For den gang havde staterne stadig likviditet. Det har de ikke længere. Det er et problem, som markedsfundamentalisterne kan takke sig selv for.

Det er slet ikke sikkert, at privatisering af det offentlige, fælles europæisk mønt, ubegrænset konkurrence på europæisk og globalt plan er løsningen på alverdens problemer. Og det er slet ikke sikkert, at man kan se det, så længe at den stort

² Det er en pointe, som jeg har forsøgt at få frem siden 2008: <http://www.arbejdsforskning.dk/pdf/art-43.pdf>

anlagte integrationsproces figurerer som selve meningen eller løsningen på alverdens problemer.

Hvis det performative moment i iagttagerens bidrag til markedet var præsent for enhver iagttager, ja så ville det kunne ændre lidt på selve det rigide i de ideologiske former for tilbedelse af det.

Italesættelsen af kritikken som farlig nationalisme virker sårende for den intellektuelt integrerede. Det er et billigt trick, som stort set hele møllen af professionelt italesættende ideologer i den danske dagspresse benytter sig af, helt ude fra den traditionelle venstrefløj, med eksemplet i Georg Metz og ud på højrefløjen med eksemplet "Ellemann Jensen dynastiet". Kritikken af det store forkromede projekt må køres ud på et sidespor for enhver pris, med alle midler. Og selvfølgelig nægter de professionelle italesættere deres performance. De ved, at fokus på deres performance fjerner effekten i den, sætter fokus på italesættelsen, frem for det de forsøger at fremmane med den!

Dansk Folkepartis 50 toldere diskuteres, som om der var tale om, at man havde givet Danmark sine grænser tilbage. I virkeligheden er Dansk Folkepartis realpolitiske tilgang til sit stofområde både i folketinget men især i EU-parlamentet noget af det mest markedsfundamentalistiske, man ser fra dansk hold. Af samme årsag har den siddende regering intet imod, at partiet scorer opbakning hos de skeptiske danskere på grænsepolemikken. Den grundlæggende forståelse for de problemer, som EU befinder sig i, fortrænges bevidst med fokus på den nye grænsekontrol, hvor der havde været grund til at fokusere på selve markedsfundamentalismen.

Men i Grækenland og i Spanien fokuseres der klart på markedet, de ultraliberale europæiske institutioner og deres krav om at privatisere de sidste statslige aktiver, som betingelse for at opnå flere lån fra EU og IMF. Men det gider man ikke skrive om i de danske medier, hvor man er stærke i troen.ⁱ

Mvh. Steen
Odense d. 10/7 2011

i

<http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/0,1518,druck-772761,00.html>

<http://www.spiegel.de/politik/ausland/0,1518,772370,00.html>

<http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/0,1518,772579,00.html>

<http://www.spiegel.de/wirtschaft/unternehmen/0,1518,772608,00.html>

<http://epn.dk/tema/gaeldskrise/article2482906.ece>

<http://politiken.dk/erhverv/ECE1320539/analytikere-vi-kan-ikke-betale-os-fra-endnu-en-krise/>

http://www.elpais.com/articulo/economia/deuda/espanola/sufre/peor/jornada/mes/es/elpepueco/20110706elpepueco_1/Tes

<http://www.information.dk/telegram/272895>